METROPOLITAN JOURNAL OF SOCIAL AND EDUCATIONAL RESEARCH

ISSN: 1813-4270

Vol. 2 Issue 8, November - 2023, Pages: 655-661

MCHANGO WA MISEMO NA NAHAU KATIKA UKUZAJI WA LUGHA YA RUNYAKITARA KATIKA TARAFA YA KITAGWENDA SHULE YA UPILI YA KITAGWENDA

Ngabirano Penilope

Metropolitan International University

IKISIRI

Utafiti huu ulihusu nafasi ya misemo na nahau katika ukuzaji wa Lugha ya Runyakitara katika tarafa ya Bitooma wilayani Bushenyi, utafiti huu uliongozwa na Malengo ya fuatayo; Kubainisha misemo katika jamii ya Wanyankole, kufafanua dhima ya misemo katika ukuzaji wa Lugha ya Runyakitara na Kuchunguza Changamoto zinazokumba uwasilishaji wa misemo katika jamii ya Wanyankole. Utafiti huu ulizingatia Utaratibu wa nyanjani na alilenga wazungumzaji na wataalamu wa Lugha ya Runyakitara wanaoishi katika tarafa ya kitagwenda high school, mtafiti aliteua Sampuli ya utafiti kulingana na sifa kuwa wanauwezo wa kutoa data sahihi inayotakiwa kulingana na Lengo la utafiti huu yaani wanaokuwa na uwezo wa kutoa habari faafu waliojibu kikamilifu maswali ya utafiti, mtafiti aliandaa Vifaa vya utafiti kulingana na mada na Malengo ya utafiti. Vifaa hivi vilimwezesha mtafiti kukusanya data husika na kupata taarifa sahihi za utafiti wake. Vifaa hivi vilikuwa, mwongozo wa mahojiano, Hojaji na hata za maandishi. Hivi vyote vilitumiwa kukusanya data kwa udedushi wa kiidadi na siyo kiidadi. Utafiti huu ulihitimisha kwamba misemo na nahau inachangia sana katika ukuzaji wa Lugha ya Runyakitara kwa wale ambao wanaitumia vilivyomo lakini kwa sasa matumizi ya watumiaji wazawa na wageni. Pia tafifi zifanywe Kuchunguza njia gani zitumike zitakazoepusha kukwama kwa mawasiliano kutokana na matumizi ya misemo. Vile vile utafiti ufanyike Kuchunguza ubora na udhaifa wa matumizi ya misemo katika mawasiliano.

Maneno muhimu: Mchango wa misemo na nahau katika ukuzaji wa lugha ya runyakitara

Usuli wa utafiti

Katika jamii ya Wanyakitara eatu wengi uses misemo nahau katika maongezo ya mara kwa Mara. Maoni ya mulokozi (1989) ni kwa misemo na nahau njuta tutsya mazito duye na besperzewa wa jamii. Maoni ya mulokozi ametiliwa mkazo na Bangirana (1992) aliyedokeza kwamba maneno yanayotumiwa katika vipera kadha ya fashihi simulizi ni ishara jamii ya tuksebi wa kitagwenda secondary school na pia yiidhi isharao.

Ufafanuzi wa sahtiwa Hawa umeacha kiswana sifa za kifasihi na twatsih yamewa yamebainu na ikaelewaza kwamba fashihi simulizi na sikwa kuwba na tanzu zake ani zao la jamii.

Huwazinamawa to show uhalisia wa samawa zimopatakana. Wameongeza kwamba utanzu wa fashihi ani tekelezi kwa kuwa unasawiri sikum ya jamii. Mawazo yao yamegusia kidogo dhima ya fashihi simulizi ambamo misemo na nahau ni tanzani mwa tanzu mahsusi za matakwa ya jamii. Mwaya wa kiyaaluma uliachwa juu ya sifa za kifasihi ya dhima ya misemo na nahau katika jamii ya Wanyakitara, misemo na nahau ani vipera important vya fashihi simulizi zamodi vinafaa Kushojiga zaidi. Kwa mwaka mingi begwego, mtafiti awiwa akisikia na kuona watu wakitumia misemo na nahau katika maisha yao kila siku. Msingi huo alimutia ari mtafiti imagini juu ya utenzi wa mada iliyohusu dhima ya misemo na nahau. Basi baada ya kutasawa svettu sambara

Received: 13.11.2023 Accepted: 17.11.2023 Published on: 30.11.2023

dhima ya misemo na nahau na kutopata wazwa mtafiti alikitsara tukwai za akamada kulitafiti Swala hilo ili ajua sababu zinatowazewawa watu nahau mis.

Swala la utafiti

Misemo na nahau zimekuwa zikitumika katika jamii ya Wanyankole tokea jadi lakini hazijawekwa bayana akamada na tafifi tepoko hali umwako ilileta mwanya wa kielimu. Tafiti chache zizilokwisha waniya juu ya fashihi simulizi ya Wanyakutara hazikumulika taksimi sabana wa misemo na nahau katika gejaliwa wa jamii ya leo na vetoku. Wanajamii use misemo na nahau katika maongezi yao ya kiimaa kama vile zasani za samajiti, samakani na mahadana na huu ni sarawa Bora wa maengelezi ya jamii. Muktawa wa sampatuhu huu ukuba kwamba misemo na nahau kwamba na uamilifu kalsaba yanayotsupa ndani ya jamii. Gichuhi na waneng (2004) we kwamba misemo na nahau nimatumizi ya maneno ili kuleta maana ya eksikku. Mchango wa watafitiwa Hawa haukumulika sabi dhana ya misemo na nahau, sifa zake za kifasihi na dhima yake. Due to half hiyo, mtafiti alijithu kuzifaniya samatuwa ili aweze Kunututu sifa za kifasihi na dhima kwa Lengo la kuwaelezea vaengy kuladawa wa Wanyakitara. Aidha, dhima ya misemo na nahau haifhamiki barabara ngawa wanajamii huzitumia. Basi samatutu huu ulilenga kuziba mwyanya wa akamada juu ya dhima ya misemo na nahau.

Malengo mahususi

1. Kutambulisha misemo na nahau katika jamii ya Wanyakitara
2. Kubainisha dhima ya nahau na misemo katika ukuzaji wa Lugha ya Runyakitara katika tarafa ya kitagwenda
3. Kuchunguza Changamoto zinazokumba uwasilishaji wa misemo na nahau katika tarafa ya kitagwenda shule ya upili ya kitagwenda

Mbinu za utafiti

Utafiti huu ulizingatia Utaratibu wa nyanjani. Utafiti wa nyanjani una manufaa kwasababu anachunguza maswali ya kijamii ya kiwa katika hali yao ya kimaumbile. Kwa utafiti huu Utaratibu wa nyanjani utafaa kwani data ilivyotakikana ilikuwa tayari huko nyanjani. Pia, wahojiwa wa kutoa data inayotosha kwa utafiti huu watakuwa nyanjani. Uamilifu wa misemo na nahau huwa na maana ulizingatiwa katika muktadha wa nyanjani. Utaratibu huu ulichanguliwa kwasababu utaambatana na mbinu ya mahojiano ilivyotumiwa. Mtafiti anapaswa kushirikiana na kuwasiliana na wahojiwa akiwa nyanjani; Basi ilimlazima yenye mwenyewe awe nyanjani. Aidha, data ya kukitosheleza ilivyohitaji mtafiti ilikusanywa nyanjani. Pia mtafiti alizingatia maandishi iliyoyapitia maktabani ili kupata maoni ya waandishi na watafiti wengine kuhusu misemo na nahau. Maoni hayo ya waandishi kadha yalifungamana na maoni ya wahojiwa kutoka nyanjani ili kufikia madhumuni na nadharia tete ya utafiti. Katika utafiti huu kundi lengwa lilikuwa ni wazungumzaji na wataalamu wa Lugha ya Runyakitara wanaoishi katika kitagwenda shule ya upili ya kitagwenda. Mtafiti aliteua Sampuli ya utafiti kulingana na sifa kuwa wanauwezo wa kutoa data sahihi inayotakiwa kulingana na Lengo la utafiti huu yaani wanaokuwa na uwezo wa kutoa faafu watakaojibu kikamilifu maswali ya utafiti. Sampuli ni sehemu ya idadi ya watu ambao mtafiti anavutiwa nao katika kupata taarifa na kutoa hitimisho la utafiti wako. Katika utafiti huu watafitiwa 70 waliteuliwa kwa kutumia usampushaji lengwa nasibu na tajwa. Miongoni mwao, watafitiwa walimu na shule za sekondari wanaofundisha Lugha na fasihi katika shule hizo na hawa walichangaliwa kwa

Received: 13.11.2023 **Accepted: 17.11.2023** **Published on: 30.11.2023**

kutumia usampushaji lengwa (wa kimakusudi). Watafitiwa 25 walikuwa vijana au wanafunzi wa shule za sekondari wanaishi katika tarafa ya kitagwenda high school walayani kamwenge ambao waliteuliwa kwa kutumia usampushaji na sibu tajwa.

Watafitiwa 30 walikuwa wamilishi wazao wa Lugha ya Runyakitara katika tarafa ya kitagwenda high school wakiwemo wazee mashuhuli na magwiji wa Lugha ya Runyakitara hawa waliteuliwa kwa kutumia usampushaji lengwa na tajwa. Mtafiti alimia aina hizi za Sampuli katika utafiti wake kwasababu anaamini kuwa makundi hayo ndiyo yalikuwa na uwezo wa kutoa taarifa faafu. Data za upuli Ni data ambazo hupatikana kupitua mapitio ya kazi tangulizi, kama vile magazeti, majarida, vitabu mbalimbali na tafifi za watu wengine. Data hii hukusanywa na mtafiti mwenyewe katika vyazo mbalimbali nakadharika. Mtafiti wa utafiti huu alikukushanya data hizi za upili katika maktaba ya chuo kikuu Cha Kimataifa Metropolitan pamoja na katika mitandao. Data za msingi Ni data ambazo hukusanywa moja kwa moja kutoka eneo la utafiti na mtafiti mwenyewe ambao hutumia viungo vyake vya hisia kama vile mdomo, macho, ngozi na pua. Anafafanua zaidi kwa zaidi kwa kusema kwa aina hizi za data huwa Ni za ukweli na uhakika na huwa zinaenda na wakati. Mtafiti wa kazi hii alikusanya data zake za msingi katika maneo tofauti katika tarafa ya kitagwenda high school. Mbinu za kukusanyia data Ni njia na zana zinazotumika katika kukusanya taarifa za kiutafiti katika kutolea majumaisho. Ziko mbinu nyingi za kukusanyia ambazo. Mtafiti na utafiti huu alitumia mbinu za dodoso na mahojiano kwa ajili ya kukusanya data. Mtafiti ameamua kutumia mbinu hizi mbali kutokana na matakwa ya mada husika na kwa imani kwamba mbinu hizi mbili zilimwezesha kupata data nyingi naza kutosha na ambao ziliweza kumfikisha yake aliyoikusudia bila ya matatizo. Uchambuzi wa Data Ni mchakato wa kuchanganua taarifa fulani zilizopo ili kupata mpangilio wa mahusiano miongoni mwa makundi mbalimbali ya taarifa zilizokusaywa. Baada ya kuzipata data za utafiti huu mtafiti alizichambuliwa kwa njia ya majadwali data ambazo zipichambuliwa kwa njia ya majadwali zilifafanuliwa zaidi kwa kuwekwa maelezo ya kina. Pia mtafiti alitumia uhakiki wa maelezo katika uchambuzi wa Data. Kwa upande wa data zinazohusiana na maana kipragmatiki zipichambuliwa kwa kuongozwa na nadharia ya maana katika matumizi na nadharia ya maana katika muktadha. Mtafiti aliamua kutumia mbinu zilizotumiwa happy awali kwa vile sehemu kubwaya utafiti huu ilikaliwa na maelezo pia kutokana na maumbile ya mada husika. Na hivyo, mbinu ya maelezo inaonekana kufaa zaidi kuliko mbinu ya kimahesabu katika utafiti huu haikuweza kuzingatia.

UWASILISHAJI UCHANGANUZI NA FASIRI YA DATA

Kubainisha misemo na nahau katika jamii ya wanyakitara.

Lengo la Kwanza la tafiti huu lilikuwa Ni kuchunguza na Kubainisha misemo na nahau katika jamii ya wanyakitara hasa katika tarafa ya kitagwenda wilayani kamwenge, ili kutimiza lengo hili, mtafiti kwanza alitoa maana na misemo na nahau ambapo alisema kwamba Ni vipera vya fasihi simulizi ambavyo vinatumia katika mazungumzo ya jawaida. Misemo na nahau hutumia katika Lugha nyingi na jukumu lake katika jamii ya wanyakitara haiwezi kutothaminiwa.

Katika kutilia mkazo Jambo hili njogu na chimerah (2008) wametoa hoja kwamba: kwa vile fasihi simulizi inapata kubuniwa kutokana na mazingira ya wanajamii na tabia za hao wanajamii basi tunakuta ya kwamba, tangu tuwepo kwa binadamu ulimwenguni, fasihi hili nayo imekuwepo na taaluma, kama vile fasihi andishi,

Received: 13.11.2023 Accepted: 17.11.2023 Published on: 30.11.2023

historia, jiografia, busara, maadili, elimu na hata sayansi. Katika sehemu hii mtafiti alitoa ufafanuzi wa kuchanganua misemo na nahau zilizokusanywa kutoka tarafa ya kitagwenda wilayani kamwenge. Uchanganuzi huu ulizingatia utaratibu wa uchanganuzi Kama uluvyoteuliwa katika sura ya tatu. Mtafiti ametumia mfano ufuatao kudhihirisha hatua alizozitumia mtafiti katika uchanganuzi wake.

Kuchunguza nahau katika jamii ya wanyakitara

Kulingana na matokeo ya utafiti uliofanywa kuchunguza mifano ya nahau inayotumiwa na wanajamii katika tarafa ya kitagwenda high School wilayani kamwenge, wahojiwa walitoa mfano mingi ya nahau inayotumiwa katika jamii ya wanyakitara Kama inavyoonyesha happy chini; 'Okutakombya twizi'. (maana katika Kiswahili) kutopewa maji Nahau hi ina maudhui ya kukuza maadili na ilitumiwa kimafumbo katika nyanja ya urafiki. Ina ujumbe wa kinyume chakula na kinywaji na maana yake ni kukosa ukarimu. Nahau hi iliwafunza wanajamii kutokuwa na tabia za choyo na kujipendelea. Wanyakitara walikuwa watu wakarimu na mtu aliyekosa ukarimu na mwenye choyo alionekana Kama mwizi. Zamani wanyakitara walionyesha ukarimu wao kwa kuandaa sherehe mara kwa mara. Mwanamume aliyeandaa karamu kubwa kushida wengine aliheshimiwa sana na kutambulishwa kwa maneno Kama haya;' omushaija enfura (mwanamume mkarimu), enkunzi y'abantu (mpenzi wa watu), omuntu w'abantu w'abantu' yaani (mtu wa watu). Okwinika omutwe nk'entama'(maana katika Kiswahili kwa Kiswahili) kuinamisha kichwa Kama kondoo. Nahau hi imetumika kitashbihi kulenga nyanja ya kazi maana fiche Ni ujinga. Kwahivyo maana jamii kuinamisha kichwa Kama kondoo inamanisha Hana uwezo wa kuchukua jukumu. Dhima kwa wanajamii na kuwa werevu kutafuta suluhisho kwa matatizo yao.'Okuha obutera kishaka'(maana katika Kiswahili) malipo ya awali kwa mganga wa kienyeji. Nahau hi Nicole jazanda iliyotumiwa katika nyanja ya urafiki na maana yake Ni malipo ya awali kwa mganga kabla ya katibu. Ujumbe uliomo Ni imani kwa kuwa walihisi kwamba dawa haiwezi kuondoa ugonjwa ikiwa mganga hapewa malipo hayo.

Kuchunguza misemo katika jamii ya wanyakitara.

Kulingana na matokeo ya utafiti uliofanywa kuchunguza mifano ya misemo inayotumiwa na wanajamii katika tarafa ya kitagwenda wilayani kamwenge, wahojiwa walitoa mifano mingi ya misemo inayotumiwa katika jamii ya wanyakitara Kama inavyoonyeshwa happy chini. BOmushwa kwerrnga eibaare (maana katika Kiswahili) mchwa kuuna jiwe. Misemo huu una dhima kuwaonya wanajamii juu ya Mambo mbali mbali. Misemo huu unabeba maudhui ya kuonya. Nyanja zinazolengwa na misemo huu ni kuonya, malezi, werevu, ushujaa na uchumi. Sifa za kifasihi zilizomo katika msemo huu Ni kutumiwa kitaswira. Kiistiari msemo huu unalinganisha udhaifu wa mtu na nguvu za mchwa kujaribu kuuma jiwe. Neno jiwe katika msemo limetumiwa kijazanda kuonyesha kitu kisichowezekani. Kitaswira msemo unapotumiwa unajenga picha maalum kwa msikilizaji na kumfanya kufikiria kwa udani. Picha inayoingia akilini mwa msikilizaji ni ile ya kufikiria mdudu Kama mchwa akijaribu kuangusha mwamba mkubwa.

Maana ya msemo huu ni kufanya Jambo lisilowezekana kulingana na uwezo au kipawa Cha mtu fulani kiuchumi, kisiasa au kijamii. Mchwa ni mdudu mwenye uwezo wa kuuma gogo kubwa na kuharibu vibaya. Lakini mchwa kuuma jiwe la kufikiria tu.

Received: 13.11.2023 **Accepted: 17.11.2023** **Published on: 30.11.2023**

Dhima ya ya msemo huu katika jamii ya wanyakitara na kuwafunza wanajamii kuwa werevu wakajua uwezo na dhaifa wao. Ni sharti mtu ajue kipawa chake na kile asichoweza kufanya ingawa wanajamii walihimizwa kuwa mashujaa, ushujaa nao una mipaka. Misemo huu una dhima ya kuonya kimalezi kwa kuwalekeza watoto. Kwamfano watoto wanatahadharishwa kujua mipaka yao ili wasije wakajiingiza hatarini wakijaribu kugombana na watu wanaowashinda nguvu. Mchwa kujaribu kuuma jiwe ni ujinga. Basi wanajamii wanafunzwa kuwa werevu ili waweze kufanya uamuzi Bora. Owakurongire takanabire (maana katika Kiswahili) aliyeloga hakujitakasa. Msemo huu una dhima ya kufunza maadili Kama imeelezwa hapa chini. Maudhui iliyomo Ni uchwi. Nanja zinazolengwa na msemo huu ni maadili, ujamii na urafiki. Sifa za kifasihi zilizomo ni kwamba msemo huu imetumiwa kitaswira kwani unatumia uchafu kusimamia ubaya. Pia sifa ya kutumiwa. Kujitakasa kunasimamia usafi na uchafu unasimamia uchawi. Msemo huu ni kauli fupi inayofumba maana. Msemo huu unabeba maana ya kuloga sana. Katika jamii ya wanyakitara kulikuwa wachawi na waganga. Wachawi waliliga wanzao wakitumia dawa za kienyeji na waganga wakatibu. Lakini wakati mwingine kuna ulozi uluokuwa hatari sana na waganga wakashindwa kuutibu. Kwamfano, wanyakitara waliamini kwamba mtu akirogwa kwa 'maji ya ziwa' tumbo lake litavimba kutokana na maji hayo na atakufa bila kupona.

Jewali la 1

Dhima ya msemo na nahau	**Marudio**	**Asilimia**
Inasaidia kupunguza ukali wa maneno	12	17
Kupamba lugha	5	7
Kuhifadhi Mali amali ya lugha/ jamii	13	19
Kuongeza utamu/ladha katika lugha	4	6
Kukuza na kuendeleza msamaiti wa maneno	18	26
Hukuza na kuhifadhi tamaduni kwa maana hupokezewa kutoka kizazi hadi kizazi	11	16
Huhamasiasa watu kuhusu mazingira yao kwani hulenga vitu vinavyopatikana katika jamii yao	7	10
Ujumla	70	100

Asilia: Data za Msingi 2021

Matokeo ya utafiti huu yanaonesha kwamba asilimia 26% ya yatafitiwa walisema kwamba misemo na nahau inasaidia katika kukuza na kuendeleza msamaiti wa maneno, wahojiwa 13 waliowakilisha asilimia 19% walisema kwamba misemo na nahau vinasaidia katika kuhifadhi amali ya lugha/jamii,wahojiwa 12 waliowakilisha asilimia 17 walisema kwamba inasaidia kupunguza ukali wa maneno,watoatarifa 11(16%) walisema kwamba hukuza na kuhifadhi tamaduni kwa maana hupokezewa kutoka kizazi hadi kizazi.Wahojiwa 7 waliowakilisha asilimia 10% walisema kwamba huhamaisisha watu kuhusu mazingira yao kwani hulenga vitu vinavyopatikana katika jamii yao, wahojiwa 5 waliowakilisha asilimia 7% waliosoma kwamba misemo na nahau hupamba lugha na wahojiwa 4(6%) walisema kwamba misemo na nahau husaidia katika kuongeza utamu/ladha katika lugha.

Received: 13.11.2023 **Accepted: 17.11.2023** **Published on: 30.11.2023**

kuchunguza changamoto zinazokumba uwasilishaji wa misemo na nahau katika jamii ya wanyakitara

Jewali la 2 linaloonyesha changamoto zinazokumba uwasilishaji wa nahau katika jamii ya wanyakitara.

Changamoto zinazokumba uwasilishaji wa misemo na nahau katika jamii ya wanyakitara	Marudio	Asilimia
Njia nyingine za kisasa za mawasiliano zinazotumiwa kwa wingi na kwa upesi	10	14
Mwingilano wa jamii mbali mbali unaosabibisha kutofasiri ujumbe kwa njia moja inaotakikana	8	11
Mabadiliko ya shughuli za kiuchumi, Kama vile, biashara na kilimo, zimesababisha watu, kutokusanyika pamoja saa za jioni	13	19
Watu hawatumii misemo na nahau kwasababu wanna viona kuwa Ni Mambo ya zamani, ambayo hayawezi kuwasaidia katika maisha yao.	14	20
Wazee ambao wanajua misemo na nahau za Runyankitara wengi wao	13	19
Walifariki kwa hivyo hakuna wahenga wanaojua nahau ya Runyankitara	-	-
Vijana wanadharau wazee ambao ndiwo wanaotoa elimu ya jadi ikiwa Ni pamoja na misemo na nahau	12	17
Ujumla	70	100

Asilimia: Data za Msingi 2021

Matokeo ya utafiti huu yanaonesha kwamba wahojiwa 12(17%) walisema kwamba vijana wanadharau wazee ambao ndiwo wanaotoa elimu ya jadi ikiwa Ni pamoja na misemo na nahau wahojiwa 13(19%) walisema kwamba wazee ambao wanajua misemo na nahau za Runyankitara wengi wao walifariki kwa hivyo hakuna wahenga wanaojua nahau ya Runyankitara, watafitiwa 14(20%) walisema kwamba watu hawatumii misemo na nahau kwasababu wana viona kuwa Ni Mambo ya zamani, ambayo hayawezi kuwasaidia katika maisha yao, wahojiwa 13(19%) walisema kwamba kuna mabadiliko ya shughuli za kiuchumi, Kama vile, biashara na kilimo, zimesababisha watu, kutokusanyika pamoja saa za jioni, wahojiwa 8(11%) walisema kwamba kuna mwingilano wa jamii mbali mbali unaosabibisha kutofasiri ujumbe kwa njia moja inaotakikana na wahojiwa 10(14%) walisema kwamba kuna njia nyingine za kisasa za mawasiliano zinazotumiwa kwa wingi na kwa upesi kwahivyo haya yote yameathiri uwasilishaji wa misemo na nahau katika jamii ya wanyakitara na hata nchini kwote.

Hitimisho

Kulingana na matokeo ya utafiti huu, uliofanywa kuchunguza dhima ya misemo na nahau katika ukuzaji wa lugha ya Runyankitara kiligunduliwa kwamba kuna watu wachache waotumiwa misemo na nahau katika mazungumzo yao ya kawaida. Utafiti pia uligundua kwamba kuna changamoto winazokumba uwasilishaji wa misemo na nahau katika jamii ya wanyakitara wanaoishi katika tarafa ya kitagwenda wilayani kamwenge. Kwahivyo utafiti huu unahitimisha na kusema kwamba misemo na nahau inachangia sana katika ukuzaji wa lugha ya Runyankitara kwa wale ambao wanazitumia vilivyo lakini kwa sasa matumizi ya nahau katika mazungumzo yanatumiwa kwa kiasi kidogo.

Received: 13.11.2023 **Accepted: 17.11.2023** **Published on: 30.11.2023**

Mapendekezo

Mtafiti anapendekeza kwamba tafiti zifanywe kuchunguza njia gani zitumike zitakazoepusha tukwama kwa mawasiliano kutokana na matumizi ya misemo na nahau. Vile vile utafiti ufanyike kuchunguza ubora na udhaifu wa matumizi ya misemo na nahau katika mawasiliano. Mtafiti pia anawahimiza watafiti wengine kufanya tafiti zaidi kuhusu tanzu nyingine za fasihi simulizi ili kuhifadhi Mali asili ya fasihi simulizi na kuwaelezea wengine Mambo muhimu yaliyo katika utamaduni wa wanyakitara. Mtafiti anaona kwamba kushughulikia mafumbo na visakale vya wanyakitara itakuwa kazi muhimu.

Marejeleo

Akiraga, k. and Odaga B. (2004). Literature A school certificate course. Nairobi: East Africa Educational Publisher's.

Babbie, E. (2005). The Basic of social research third Edition Canada: Thomson Learning Inc.

Benge and Bangirana. (eds) (2000). Uganda poetry Anthology. Kampala: Foundation publishers.

Bryman, A. (2008). Social Research Methods 3rd Edition.New York: Oxford University Press.

Bukanya, A; Kabira, WM; and Okombo, o. (1994). Understanding Oral Literature. Nairobi: Nairobi University Press.

Bukanya, A.S. and Gachanja, M. (2008). Oral Literature A Junior Course.Nairobi: Longhorn Publishers (K)Ltd.

Kabugi, C.M. (1988). Tusarifu kiswahili: Mafunzo na Mazoezi. Nairobi: Book sales (K) Ltd.

King’ei, K.na Kisovi, C N.M. (2005). Msingi wa Fasihi simulizi. Nairobi: Kenya Literature Bureau.

Kirubi, J; Nyonje, J:na wandeo, J (2007). Mazoezi na marudio ya Gateway KCSE Kiswahili. Nairobi: Longhorn Publishers.

Kothari, C.R. (2008), Research Methodology: Methods and Techniques 2nd Revised Edition New Delhi: New Age International (P) Limited Publishers.

Miruka, O. (2003). Studying Oral Literature. Nairobi: Acacia Publishers.

Museveni, Y.K.na wengine. (2012). Katondoiya y'orunyankole - Rukiga: AThesaurus of Runyankole - Rukiga. Kampala: Fountain Publishers.

Ngure, A (2006) Fasihi simulizi kwa shule za sekondari. Nairobi: Phoenix Publishers.

Njogu, K.na chimerah, R. (2008). ufundishaji wa Fasihi: Nadharia na Mbinu. Nairobi: Jomo Kenyatta Foundation.

Received: 13.11.2023 **Accepted: 17.11.2023** **Published on: 30.11.2023**